

İBRÂHİM b. EDHEM

kaleme alınmış bir eserdir. Divan edebiyatında biri Lâmiî Çelebi'ye izâfe edilen (Osmanlı Müellifleri, II, 493), diğeri Sâbit'e ait olan *Edhem ü Hü mâ* mesnevilerinin İbrâhim Edhem'le herhangi bir ilgisi yoktur. Necip Fazıl Kısakürek, İbrâhim Edhem'in hayatını beş perdelik bir oyun haline getirmiştir (İstanbul 1978). *Dâstân-ı İbrâhim Edhem*'in dil özellikleri üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (bk. bibl.).

Doğu edebiyatlarından aldığı çeşitli konuları işleyen İngiliz şairi James Henry Leigh Hunt, İbrâhim Edhem için de "Abou ben Adhem" adlı bir şiir kaleme almıştır. 1640 yılı civarında Açe'de yaşayan Nüred-din er-Rânîrî'nin İbrâhim Edhem hakkında yazdıklarının bir kısmı basılmıştır (G. W. J. Drewes, "De Herkomst van Nûr al-Din al-Rânîrî", *Bijdragen tot de Taal, Landen Volkenkunde van Nederlandsch-Indie*, CXI [Gravenhage 1955], s. 148-151). Rânîrî, İbrâhim Edhem'e *Bustân-ü's-selâtin fi-zikri'l-evvelîn ve'l-âhîrîn* adlı eserinde de on iki sayfa kadar yer vermiştir. *Hayât-ı Sultân İbrâhim (Hayât-ı Sultân İbrâhim İbn Edhem)* adıyla bilinen bir eser de Malayca basılmıştır. Bu metin, kısaltılmış olarak 1822 yılında Hollandalı Rorda van Eysinga tarafından yayımlanmış, daha sonra da değişik baskıları yapılmıştır (Jones, *Studies in Islam*, V/1 [1968], s. 7-20).

BİBLİYOGRAFYA :

Menâkıb-ı İbrâhim Edhem, Millet Ktp., Ali Emîri, Şer'iye, nr. 1132; *Menâkıb-ı İbrâhim b. Edhem*, Süleymaniye Ktp., Esad Ef., nr. 4696; *Kıssa-ı İbrâhim b. Edhem ve İnâbetuhû Rabbehû*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 6286, vr. 37^a-41^b; *Hazret-i Ali Kerremallâhu vecheh Hazretlerinin Mahdûm-ı Mükerrerleri Muhammed Hanefî Hazretlerinin Hikâyesidir*, İstanbul 1307, s. 2-13 (sayfa kenarlarında "Des-tân-ı İbrâhim Edhem" yer almaktadır); Sülemî, *Tabakât*, s. 27-38; Kuşeyrî, *Risâle* (Uludağ), s. 112-113; Hücürî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 90, 126, 200-203; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1985, s. 142-165; *Osmanlı Müellifleri*, II, 493; Mustafa Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü*, İstanbul 1954, s. 73, 145; Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, s. 160-163, 193; Özege, *Katalog*, I, 253; V, 2193; Ağah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973, s. 126, 439; a.m.f., *Divan Edebiyatı*, İstanbul 1984, s. 145; *TÜYATOK*, 01/III, s. 704; İshak Sunguroğlu, *Guatama Buddha ve İbrahim İbn Edhem*, İstanbul 1974, s. 10-13, 23-40, 49-54; Mustafa Yaşar, *Konya Belediyesi İzzet Koşunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi'nde Bulunan Yazma Türkçe Eserler Kataloğu* (yüksek lisans tezi, 1988), SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 114; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, I, 282; Ahmed Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar* (haz. Cemal Kur-

naz), Ankara 1992, s. 137-138; Nurcan Öznal Güder, *Dâstân-ı İbrâhim Edhem* (yüksek lisans tezi, 1992), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Nurettin Albayrak, *Dini Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri-Kaynakları ve Metin Tesisi* (yüksek lisans tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 166-167; Himmet Biray - Mehmet Sarı, *İbrâhim Bin Edhem Kıssası*, Afyon 1995; İ. Çetin Derdiyok, "Adana İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan Bir Hikâye-i İbrâhim Edhem Nüshası", *Türkoloji Araştırmaları* 1997, Adana 1997, s. 125-139; Saadet Çağatay, "Türk Halk Edebiyatında Geyiğe Dair Bazı Motifler", *TDAY Belleten* (1956), s. 155-157; Russell Jones, "İbrâhim İbn Adham", *Studies in Islam*, V/1, New Delhi 1968, s. 7-20; a.m.f., "İbrâhim b. Adham", *EP* (İng.), III, 985-986; C. Van Aren-donk, "İbrâhim", *İA*, V/2, s. 886-887; "İbrahim b. Edhem", *TDEA*, IV, 323.

NURETTİN ALBAYRAK

İBRÂHİM EDHEM PAŞA

(bk. EDHEM PAŞA, İbrâhim).

İBRÂHİM EFENDİ, Edirneli

(ö. 1102/1691)

Osmanlı reisülulemâsı,
sultan imamı ve bestekâr.

1038'de (1629) Edirne'de doğdu. Babası, Diyarbakir'den gelip Edirne'ye yerleşen Bezci Hacı Mehmed Efendi'dir. Edirne'de eğitim göerek kendini yetiştiren ve hıfzını tamamlayan İbrâhim'in ders aldığı kişiler arasında Çelebi Yahyâ Efendi'nin ayrı bir yeri vardır. İbrâhim Efendi, Selimiye (Sultan Selim-i Cedid) Camii imamlığına ve 1068'de (1658) Beyazıt Camii hatipliğine tayin edildi. Daha sonra saraya alınmasının ardından 7 Şevval 1073 (15 Mayıs 1663) tarihinde Hafız Mehmed Efendi'nin yerine sultan imamlığına getirildi ve kendisine İstanbul pâyesi tevcih edildi. Kaynaklarda bu görevinin süresi hakkında değişik bilgiler verilmektedir. Ebû-İshakzâde Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*'da onun on sekiz yıl sultan imamlığı yaptığından bahsederken Şeyhî Mehmed Efendi'nin *Vekâyiu'l-fuzalâ*'sında ve Silâhdar Mehmed Ağa'nın *Târîh*'inde bu vazifenin yirmi üç yıl kadar sürdüğü belirtilmektedir. Son iki kaynaktaki tarih kayıtlarında ay ve gün de belirtilmesi bu bilginin daha sıhatli olduğu kanaatini uyandırmaktadır. Saraydaki görevi devam ederken Kamanîçe'nin fethinden sonra Receb 1083'te (Kasım 1672) Rumeli kazaskerliğine, Muharrem 1097'de (Aralık 1685) Şeyhülislâm Ebûsâidzâde Feyzullah Efendi'nin yerine Anadolu kazaskerliğine getirilen İbrâhim Efendi, beş ay kadar

sonra da Şehzade Mustafa ile (II. Mustafa) Şehzade Ahmed'e (III. Ahmed) hoca tayin edildi. Ardından Sultan I. Ahmed Medresesi müderrisliğiyle de görevlendirildi. Ancak aynı yılın haziran ayı sonlarında imamlık vazifesi üzerinden alınarak yerine Kerestecizâde Abdullah Efendi birinci imam tayin edildi. 4 Ramazan 1098 (14 Temmuz 1687) tarihinde yeniden Rumeli kazaskerliğine getirilen İbrâhim Efendi'nin bu vazifesi uzun sürmedi ve 22 Zilhicce 1098'de (29 Ekim 1687) emekliye ayrıldı. 1672-1689 yılları arasında İbrâhim Efendi'ye Dimetoka, Dağardı, Antalya, Üsküdar ve Tokat kazaları arpalık olarak verildi. Şâban 1102'de (Mayıs 1691) Kıbrıs'a sürgün olarak gönderilmesinden üç ay sonra vefat etti ve buradaki Ayasofya Camii haziresine defnedildi.

IV. Murad ile II. Ahmed arasındaki beş padişah devrinde yaşayan, özellikle IV. Mehmed'den büyük iltifat gören ve onun döneminde şöhrete ulaşan İbrâhim Efendi, bu padişahın saltanatının sonlarında kazaskerlikle imamlığı birleştirip "reisülulemâ" olmuştur. Ayrıca söz sahibi olduğu kıraat ilminde birçok talebe yetiştirmiştir. Güzel bir sese sahip olan İbrâhim Efendi, müsikideki nazârî bilgisinin yanında bestelediği dinî ve din dışı formdaki eserlerle zamanının müsikişinasları arasında seçkin bir yer edinmiştir. Çeşitli el yazması güfte mecmualarında bazılarının güftesi de kendisine ait beste, şuğul ve tesbîh formunda eserlerine rastlanmaktaysa da bunlardan hiçbirinin notası günümüze ulaşmamıştır. *Atrabü'l-âsâr*'da onun müsikideki müstesna kişiliğinden bahsedildikten sonra, yüksek ilmi pâyeler almış bir kişi olarak kendisinin bestekârlar arasında zikredilmesinden âdeta utandığınan dolayı bestelerinin yayılmasını arzu etmediği belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mecmûa, TSMK, Bağdad, nr. 402, vr. 174^a, 194^a; *Mecmûa*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. K 183, vr. 18^a, 19^a, 20^b; *Mecmûa*, Süleymaniye Ktp., Lala İsmail Paşa, nr. 593, vr. 8^b; *Mecmûa*, Millet Ktp., Ali Emîri, Manzum, nr. 650, vr. 110^a; *Mecmûa*, Arkeoloji Müzesi Ktp., nr. 866, vr. 7^b, 8^a; Silâhdar, *Târîh*, II, 242; Şeyhî, *Vekâyiu'l-fuzalâ*, I, 607; II-III, 9, 14, 23, 51, 53-54, 61-62, 65, 108, 189, 248; Râşid, *Târîh*, I, 27, 380, 485, 529; II, 10, 12, 155, 161; Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*, İÜ Ktp., TV, nr. 6204, vr. 4^a-b; a.e. (nşr. Mehmed Veled [İzbudak], *Mekteb Mecmuası* içinde), sy. 1, İstanbul 1311, s. 44; sy. 2 (1311), s. 77; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 306-307; Sadeddin Nühzet Ergun, *Türk Müsiki Antolojisi*, İstanbul 1942, I, 44-45, 84-85; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 482; Öztuna, *BTMA*, I, 379.

NURİ ÖZCAN